

OLOSZ KATALIN

UNITÁRIUS ISKOLÁSOK ÜNNEPKÖSZÖNTŐ VESZEKEDŐ VERSEI

Ha végigpásztázzuk a magyar népköltészeti kutatások történetének eseményeit – eredményeit és buktatóit –, lépten-nyomon szembesülünk egy minduntalan ismétlődő problémával: mi tekinthető népköltészetnek és mi nem, hol van a határ folklór és irodalom, folklór és közköltészet között. Már Erdélyi Jánosnak is sok gondot okozott, hogy milyen szövegeket vegyen fel a *Népdalok és mondák* három kötetébe, és mit hagyjon ki; közismert tény, hogy Kriza János külön fejezetbe sorolta a költőktől származó népies verseket, a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* köteteit szerkesztő Gyulai Pálnak szintén sok fejtörést okozott a népi és nem népi szövegek elkülönítése.

Bartók Béla és Kodály Zoltán fellépésével új szemlélet honosodott meg a népköltészeti kutatásokban. A két zseniális kutató nemcsak a dallamvizsgálat elengedhetetlen szükségességét hirdette meg, de a „csak tiszta forrásból” elvét is, amelyre akkoriban valóban szükség volt a magyar népi dallamok és cigányzene megkülönböztetése és szétválasztása érdekében. A „tiszta forrás” fogalma a bartóki-kodályi gondolkodásban az érintetlen paraszti kultúrát jelentette, azt a kultúrát, mely mentes volt a polgárosodás hatásaitól, az iskolai oktatás vagy városi civilizáció befolyásaitól. A „csak tiszta forrásból” gondolata kétségtelenül szükséges volt a huszadik század eleji gyűjtőmunka elvi alapjainak tisztázásához, ugyanakkor azonban erőteljesen leszűkítette a népköltészet-népzene fogalmi körét, egyfajta kizárólagosság fogalmazódott meg benne, amely mereven elutasította az átmeneti kategóriák lehetőségét, s egyáltalán a népi tudás rétegzettségének, különböző forrásokból táplálkozó összetettségének a lehetőségét.

A „csak tiszta forrásból” gondolata mélyen belegyökerezett a magyar folklórtudomány elvi-elméleti alapvetésébe, meghatározó kritériuma lett a népköltészeti kutatásoknak csaknem az egész huszadik század folyamán. Kétségtelen pozitív hozadékaik mellett azonban, kizáró jellege folytán, nagymértékben hozzájárult ahhoz, hogy a népi kultúra sok szegmentumára ügyet se vessen a folklórkutatás. Ünnepi és névnapki köszöntők, halottbúcsúztatók, vőfélyversek, verses levelek, falusi poéták hírversei, népi paszkvillusok, alkalmi rigmusok maradtak ki a folklórjelenségek vizsgálatának köréből, jóllehet gyűjtésük korán, a népköltészet reprezentatív műfajainak gyűjtésével egy időben elkezdődött. Kéziratban maradt gyűjtemények sokasága tanúsítja, hogy a mindenkori gyűjtők gyakran találkoztak a rigmusköltészet különböző válfajaival, a folklórkiadványokból azonban csaknem teljesen hiányoznak. A 19. század folyamán elsősorban esztétikai

meggondolások miatt maradtak ki a gyűjteményekből, a 20. század jórésében pedig az esztétikai elvárások mellett fél-népi eredetük, írásos formájuk okán sem kerültek a vizsgáladások szemhatárán belül.

Lényegében csak az utolsó két évtized kutatásai hoztak áttörést az említett műfajok tanulmányozásában. A kilencvenes évektől számottevő eredmények születtek a népi írásbeliség vizsgálata, a halottbúcsúztatók költészetének feltárása, a népi verselők, emlékiratírók munkáinak ismertetése és értékelése terén.¹ Dolgozatommal magam is a populáris kultúra szöveganyagának egy elhanyagolt műfaját, az ünnepköszöntő „veszekedő verset” igyekszem bemutatni.

A „veszekedő vers” – Dömötör Tekla meghatározása szerint „a középkori disputa tréfás paraszti változata. A skolasztika kedvelt okfejtési formája volt a felhalmozott érvek vitajellegű szembeállítására, s a barokk iskoladrámákban is gyakori volt az ellenkező álláspontot képviselő személyek vagy allegorikus hősök vetélkedése. A népköltészet átvette ezeket a dialogikus formákat, melyeknek többféle változata is továbbhagyományozódott. A *virágok vetélkedése* mellett találunk tréfás veszekedőket is, ahol a szembenálló felek egymást ócsárolják. A részeges férfi és asszony veszekedése történhet bordal formájában, tréfás szóparbját vívhatnak a vőfélyek a lakodalmi költészet keretei között, s a karácsonyi, húsvéti köszöntők során is gyakoriak a humoros veszekedők.”²

A lexikon-szócikkből nem derül ki, hogy Dömötör Tekla mire alapozza azt az állítását, hogy a karácsonyi és húsvéti köszöntők során *gyakorik* a humoros veszekedők. A folklórgyűjtemények túlnyomó többségében ugyanis híre-pora nincs az ünnepköszöntő veszekedő verseknek. Szinte fehérholló-számba megy az a *Húsvét másodnapi veszekedő vers*, melyet Mailand Oszkár Etéden gyűjtött,

-
- 1 L. Gáspár Simon Antal: *Az én szülőföldem, a bukovinai Istensegítség*. Budapest, 1986; Keszeg Vilmos: *A folklór határán. A népi írásbeliség verses műfajai Aranyosszéken*. Bukarest, 1991; Kriza Ildikó: *Felsőnyéki halotti búcsúztatók*. A szövegeket gondozta, a jegyzeteket és a bevezetőt írta Kriza Ildikó. Budapest, 1993; Zsigmond Erzsébet: *Sírató. Életem panaszos könyve*. Sajtó alá rendezte Keszeg Vilmos. Kolozsvár, 1995; Kiss István: *Vizek sodrásában. Egy mezőségi falu és népe krónikája*. A kéziratot gondozta és szerkesztette Gazda József. Csíkszereda, 1998; Keszeg Vilmos (szerk.): *Kicsiny dalaim. Népi költők antológiája*. Válogatta, szerkesztette, az előszót írta Keszeg Vilmos. Székelyudvarhely, 1999; Faragó József: *Szabó Mihály humorodalmási kéziratok énekeskönyvéből*. In: Cseke Péter – Hála József (szerk.): „*A Homoród füzes partján...*” *Dolgozatok a Székelyföld és a Szászföld határvidékéről*. Csíkszereda, 2000. 305-316.; Faragó József – Hála József: *Homoród menti „pástilusok”*. In: Cseke P. – Hála J. i. m. 329-362.; Jakab Zsuzsanna: *Demeter Domokos, a városfalvi népi poéta*. In: Cseke P. – Hála J. i. m. 317-328.; Balázs Dénes: *Halottbúcsúztatók a Kis- és a Nagy-Homoród mentéről*. In: Cseke P. – Hála J. i. m. 363-384.; Csorba János: *Bár emlékezete maradjon meg...* Budapest, 2001; Diószegi Anna: *Életem története. Emlékek a kolozsvári Hóstatról*. Székelyudvarhely, 2001.
- 2 Dömötör Tekla: *Veszekedő*. In: *Világirodalmi Lexikon*, XVI. kötet, Budapest, 1994. 681.

s a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* hetedik kötetében tett közzé.³ „E mysterium-szerű veszekedő verset” Mailand „Bertalan Elek etédi földműves és megyebíró feljegyzéseiből” tette közzé. „Ehhez hasonlót sehol sem találok feljegyezve – írja a gyűjtő –, de hiszem, hogy ilyenmű tréfás, a nép humorát jellemző ünnepi párbeszédnek másutt is előfordulnak.”⁴

Mailand Oszkár megjegyzéséből két momentumra érdemes felfigyelnünk: egyrészt arra, hogy írott szöveget kapott az etédi földművestől, másrészt pedig arra, hogy Mailand az addig megjelent népköltési gyűjteményekben és publikációkban sehol nem találkozott a misztériumjáték hangulatát idéző veszekedő verssel.

Abban sem tévedett Mailand, hogy az etédihez hasonló ünnepi párbeszédnek feltehetően másutt is előfordulnak. Hamarosan maga is meggyőződhetett hipotézise helyességéről: *Székelyföldi gyűjtésének* második kötetében három veszekedő verset publikált volna, ha az első világháború nem vágta volna el gyűjteménye megjelenésének útját. A kéziratban maradt gyűjtemény egy kányádi, egy nagygalambfalvi és egy homoródi veszekedő szövegével gazdagítja ismereteinket.⁵

Mailandon kívül a 19. század utolsó éveitől az első világháborúig több erdélyi gyűjtő is örökített ránk veszekedő verseket, többnyire karácsonyi és húsvéti köszöntőket, de ritkábban lakodalmi veszekedőt is papírra vetettek, sőt egyikük „báli” veszekedők létéről is tudósít. Közös jellemzője ezeknek a gyűjtéseknek, hogy valamennyi kéziratban maradt fenn, valamint az is, hogy csaknem valamennyiről biztosan állítható, hogy unitárius közösségből származik. Ez utóbbi állításunk annál is inkább valószínűsíthető, mivel a gyűjtők egyike, Kanyaró Ferenc a kolozsvári unitárius kollégium diákjainak segítségével szedte össze a 19–20. század fordulóján azokat a húsvéti és karácsonyi veszekedő verseket, melyeket ma a kolozsvári Akadémiai Könyvtár kéziratárának unitárius állománya őriz.⁶

Unitárius néptanító volt a veszekedő versek némelyikének szerzője, Tiboldi István is, Kriza János egykori gyűjtő-munkatársa, akinek versei ma a marosvásárhelyi Teleki–Bolyai Könyvtár kéziratárában találhatók.⁷

Harmadik gyűjtőnknek, az 1912–13-ban Kobátfalván tanító Boros György állami tanítónak felekezeti hovatartozását nem ismerjük ugyan, állomáshelyének ismeretében azonban bizonyosra vehető, hogy ő is unitárius hagyományokat

3 Mailand Oszkár: *Székelyföldi gyűjtés*. Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam VII. kötet. Budapest 1905. 339-343.

4 Mailand O. i. m. 569.

5 Mailand Oszkár: *Népköltészeti gyűjtés*. [1907-1908]. Kézirat. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára. Budapest. Jelzete: EA 01944/ A, B.

6 Kanyaró Ferenc: [*Karácsonyi, újévi, húsvéti, pünkösdki köszöntők*] [1891-1900] Kézirat. Akadémiai Könyvtár, Kolozsvár. Jelzete: Ms U. 2280.

7 Tiboldi István versei. 1862. Kézirat. Teleki–Bolyai Könyvtár, Marosvásárhely. „Vegyes” állomány. Jelzete: Ms. 0663/ 1

gyűjtött, mint ahogy Mailand gyűjtései is Udvarhelyszék unitárius közösségeiből származnak.

A négy gyűjtő munkássága térben és időben jól kiegészíti egymást: az udvarhelyszéki Tiboldi István 1819-től kezdve 25 éven át a maroszéki Szentgericén tanított, ő honosította meg e Nyárad menti faluban a karácsonyi köszöntők és veszekedő versek mondásának szokását oly módon, hogy tanítványainak évről évre ő maga írta a verseket. Kanyaró Ferenc tanítványai a századforduló körüli években főleg az aranyosszéki unitárius falvakból gyűjtötték be a veszekedő verseket. Mailand Oszkár – kézirátának bevezető sorai szerint – 1907-ben és 1908-ban gyűjtötte a *Székelyföldi gyűjtés* második kötetének anyagát, Boros György pedig az utolsó béke-években (1912–13-ban) az udvarhelyszéki Kobátfalván és környékén jegyezte le az ünnepet köszöntő veszekedő verseket.⁸ Négyük munkálkodása közel egy évszázadot fog át, s az időbeli keret alsó határát módunkban áll jóval korábbi időkre is kiterjeszteni Boros György, illetve Tiboldi István egy-egy elejtett megjegyzése alapján. Boros kíséző levelében írja: „Van itt [a székelykeresztúri unitárius gimnáziumban] 1700-ból való veszekedő vers is, de annak tartalma nem olyan, hogy nyomda alá kerülhessen”, Tiboldi pedig a versei elé írt bevezetőjében arról vall, hogy kisiskolásként öreg tanítója „adott vala verset nekem legelőször életemben, s több tanulóknak is, mint nekem, mint-hogy szeme gyengült volt, két nagyobb fiúval íratá a verseket egy nagy füstös könyvből. Mi aztán úgy örvendettünk a kikapott versnek, mint a kicsi gyermek a mézes pogácsának, s inkább szerettük a négysorú rímes verset, mint azt a négyágú korbácsot.”¹⁰ Ebből arra következtethetünk, hogy az iskolai tanulók ünnepi köszöntő-mondásának szokása az unitárius iskolákban már az 1800-as évek elején is szokás volt, Tiboldi tehát Szentgericén egy olyan hagyományt keltett életre vagy folytatott, amelyet kisiskolásként maga is megtapasztalt. Legfeljebb annyiban tért el a megszokottól, hogy nem egy „nagy füstös könyvből” másolta ki tanítványai számára a köszöntő verseket, hanem maga írt az alkalomnak és a gyermek képességeinek megfelelő verset. Íme, miként vall erről maga Tiboldi: „Iskolatanítóvá levék 1819-ben, s már a legelső karácsonra múlhatlanul verset kelle adnom a tanulóknak, még pedig, mint akkor csak kezdő az ily versírásban, minden tanulóknak újat írék. Írék aztán a legközelebbi fárságon úgynevezett kettős vagy is veszekedő verset, melyet két fiú szóvala el lakodalmi ünnepen számos vendég előtt. Én látva, hogy a nép kapva kap az effélén, ismét írék a következő évben fársáng közepén ilyesmit. Ezt három tanuló szóvalá el kettős lakodalmi

8 Boros György: *Húsvéti és lakodalmi szokások*. 1912–1913. Kézirat. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára. Budapest. Jelzete: EA 3570.

9 Boros Gy. i. m. 8.

10 Tiboldi István: *Előzmény a versezetre*. In: Tiboldi I. i. m. [4] (Tiboldi kézirátának lapjai nincsenek számozva. Ezért került szögletes zárójelbe az oldalszám)

ünnepen. Ég, föld bizonyosságom, hogy ezen lakodalomra írt versekben senkire sem volt célozásom, mégis találkozott vala egy valaki, ki magára értvén több sort verseimből, bosszuson veré össze két öklét, fenyegetőzve mondá többek előtt rólam ezt: »megmutatom, hogy itt nem ül három esztendeig.« Csakugyan ott ültem még azután nyolcszor három évig. [...] Aztán még néhány karácsonra többszámú egyes között írék ilyen kettőst, vagy veszekedőt. De mikor azokat betanítám a tanulóknak, sokat kihagyék azokból, mind azért, mert némelyike igen hosszú vala nekik, úgy eljární a házakat, mind pedig azért is, mert már azok egyikében főképpen valának s vagynak itt írva az olvasó által is átlátható olyan sorok, melyeket egy vagy két egyén könnyen magára érthetett volna...¹¹ Tiboldi csaknem egy évtizeden át gondoskodott tanítványai karácsonyi köszöntőjéről, végül aztán egyházi felettesei mentették fel az állandó versírási kényszer alól: „Egy Zsinódusunkban határozattá leve – írja versei előszavában Tiboldi – hogy a tanuló afféle versmondással ne házaljon. Ha e tilalom ne legyen, nem tudom, mi lett volna belőlem, ha huszonöt év beteltéig azon egy eklézsiában verset kellett volna minden karácsonra írnom, mikor később egyszerre kilencven gyermek is vala iskolámban több más falusiakkal együtt.”¹²

Ha Szentgericén nem hangzottak is el többé, Tiboldi István karácsonyi köszöntői és veszekedő versei tovább éltek a székelykeresztúri unitárius gimnázium tanulóinak körében. Tiboldi ugyanis ismerősei biztatására idős korában összegyűjtötte szétszórt verseit, s 1861–62-ben két példányban lemásolta azzal a gondolattal, hogy „ha szememet behunyom, valamelyik tanodánk könyvtára számára hadd találják meg.”¹³ Tiboldi halála után verseinek kéziratos gyűjteménye a székelykeresztúri unitárius tanodába került, s hogy ott a veszekedő versek okán számon tartott és gyakran használt kötet volt, két úton is bizonyosságot szerezhethünk róla. Boros György, miközben mentegetőzik Sebestyén Gyulának írt levelében, hogy „A keresett veszekedő verseknek rendesen csak egyik felét kaptam meg, miután már kimenő félben van a veszekedő versekkel való házalás, nem is igen emlékesznek a hiányzó részre”, ügybuzgalmát igazolandó, így folytatja levelét: „Kutattam a kútfelek után. A székelykeresztúri unitár gimnásiumba[n] megvolt a Tiboldi István veszekedő verses könyve, de onnan kikérték s lába veszett.”¹⁴ De bizonyosság maga a „lábavesztett” kézirat is, mely napjainkra a marosvásárhelyi Teleki–Bolyai Könyvtárban talált gazdára: a veszekedő versek egyikéhez–másikához a századforduló körüli években bejegyezték azoknak a diákoknak a nevét, akik megtanulták és elmondták a kiválasztott szöveget. Számunkra ez az információ nemcsak azt a tartalmat hordozza, hogy a Tiboldi-féle veszekedők a kilencszázas évek

11 Tiboldi I. i. m. [4-5.]

12 Tiboldi I. i. m. [13.]

13 Tiboldi I. i. m. [1.]

14 Boros Gy. i. m. 8.

elején is forgalomban voltak, de arról is tájékoztat, hogy a szentgericei poéta veszekedő versei nem váltak közismertté. A századforduló táján és a huszadik század elején gyűjtött veszekedő versek egyikében sem lehet ráismerni a Tiboldi-szövegek reminiscenciáira. Ugyanezek a szövegek viszont világosan megmutatják, hogy Torockótól Kobátfalváig, s a Mailand-gyűjtötte etédi szövegtől a nagygalambfalvi vagy kányádi változatig tartalmaznak olyan részleteket, állandósult versfordulatokat, melyek egyértelműen arra utalnak, hogy volt az ünnepi párbeszédész köszöntőknek néhány jól bevált fordulata és ötlete, melyek akár írott formában, akár a szóbeliség útján terjedtek is, folklór-szövegként viselkedtek.

A karácsonyi vagy húsvéti ünnepkörhöz kapcsolódó veszekedő versek közös jellemzője, hogy botokkal vagy fakarddal felszerelt gyermekek házaltak vele, s hogy tartalmuk alig, vagy egyáltalán nem kötődött az ünnepi alkalomhoz. A legépebb szövegeknek azokat tekinthetjük, melyeknek bevezető egy-két strófája megnevezi az ünnepi eseményt, amely alkalmul szolgált a veszekedő vers elmondására, illetve záró versszakában áldást kérő jókívánságok fogalmazódnak meg. Az ünnepre utaló kezdő és záró strófán kívül a versek törzsét képező dialógusban még csak halvány célzás formájában sem találunk semmiféle utalást az ünnepi alkalomra. Maga a vita tárgya sem kapcsolatos az ünneppel, a két fiú párbeszéde egymás ócsárolására, kicsúfolására szorítkozik. Vagyis a veszekedők előadásával szemmel láthatóan szórakoztatni, mulattatni akarták a meglátogatott ház lakóit – adományok reményében. A fennmaradt kéziratos veszekedők egy részében az ünnepre utaló bevezető strófa nem is szerepel, a gyermekek egyből egymás csepülésébe vágtak, s csak a dialógus végén derült ki, amikor megbékélésre noszogatták egymást, hogy az ünnepre való tekintettel tartják illőnek a kibékülést.

Míndezek a jellegzetességek élesen és kategorikusan elkülönítik a karácsonyi és húsvéti veszekedő verseket a műfaj más alkalmakkor használatos dialógusaitól. A farsang idején, lakodalmakban vagy bálók alkalmával előadott veszekedőket felnőttek mondták el (Tiboldi lakodalmi veszekedői ilyen szempontból kivételek, hiszen azokat gyermekek számára írta, s gyermekek adták elő) s tartalmuk evidensen kötődött valamilyen hibás emberi magatartás, rossz szokás, emberi gyengeség vagy társadalmi-etikai elvárás gondolatához. A lakodalmi veszekedők dialógusai természetesen a házasság illetve nőtlenség mellett vagy ellen érveltek, míg végül a házasság gondolatát pártoló meggyőzte vitapartnerét. A farsangi veszekedők leggyakrabban a férfi-nő ellentétre, az iszákos emberek kigúnyolására, a dohányosok megcsipkedésére, kikapós vagy lusta asszonyok, részeges, dologkerülő férfiak kipellengérezésére születtek, s amint az a Tiboldi visszaemlékezéséből felsejlik, az érintettek még akkor is magukra ismerhettek ezekből a dialógusokból, ha történetesen nem is személy szerint ők álltak a célkeresztben. Vagyis a felnőttek veszekedő verseitől nem vitathatjuk el a paszkvillusra emlékeztető hangütésben rejlő jobbító-nevelő szándék közösségi megilyvánulását.

A gyermekek húsvéti és karácsonyi veszekedőinek ilyenfajta célzatossága nem volt, előadók egyértelműen csak arra törekedtek, hogy nagyotmondásokkal vagy egymás csepülésével mulattassák hallgatóságukat. Ízelítőül álljon itt néhány részlet a Mailand Oszkár-gyűjtötte kányádi veszekedőből:

Első fiú: „Ez a haszontalan / Vigyorgó rút pofa / Honnan került ide / E tisztős faluba./ Úgy néz engem szembe,/ Mint egy tudós papot, / Aki Kolozsváron / Monétát is kapott.”

Második fiú: Ha szabad kérdeni, / Az úr ki cigánya? / A melyeket őrzött tegnap, / Ki csordája? / Haszontalanságot jár / Az esze, szája.”

Miután több strófán át így fricskázzák, gyalázzák egymást, előáll egy harmadik fiú, aki nagyotmondásával hoz új szint a dialógusba:

Harmadik fiú: „Szervusztok homilusz / Már én is itt vagyok. / Úgy fázik a lábam, / Hogy szinte megfagyok. / Mióta utaztam, / Azóta megláttam, / Hogy egy bolha mint fut / Egy báránycímerrel, / Ugyan poroz az út. / Megszólítom s mondom: / Add ide azt a húst, / Öljön meg a hurut. / De megtér a szókra / Feltátja a száját, / Mutogatni kezdi / Fekete agyarást; / Mint egy lator tigris / Úgy hányja j'az farát. / „Hallod-e, hallod-e, / Kutyafortéjj, máter! / E húst tőlem könnyen / El nem veszed, fráter, / Álljon elé ojjan, / Mint te vagy huszonöt / Mégis meglátom majd / Mejjik lesz a győzött.”

A harmadik fiú dikciója után ismét az első fiú veszi át a szót, hogy elmondja a záró strófát:

„Ezen tréfák után / Már még egyet szólok, / Ha engem e házból / Ki nem hajtának: / Áldja meg az Isten / Mindennemű részét / Ezen szent ünnepnek, / Elejét, közepét, / Lelki csendességben / Hogy érhessek végét.”

Szándékosan idéztem a kányádi szöveg részleteit annak bemutatására, hogy a veszekedők egy része mennyire nem kötődött a naptári ünnep eseménytörténetéhez. A záró strófaig még csak az sem derül ki, hogy valamilyen sátoros ünnep alkalmával „veszekedett” a három fiú. S az Isten áldását kérő záró formulából is csupán annyi jut értésünkre, hogy valamelyik háromnapos nagy ünnep idején házaltak ezzel a verssel. Talán-talán a báránycímerrel iszkoló bolha képe az egyetlen eligazító, hogy húsvéti veszekedővel van dolgunk.

A Kányádon feljegyzett verses dialógus jó példa arra is, hogy az ünnepi köszöntés veszekedő versei eredetüket tekintve „iskola falához súrlódott” szövegek, melyek különösebb költői erényekkel nem büszkélkednek. Esztétikai szempontok érvényesítése mellett ezeket a szövegeket nehezen lehetne a népköltészet rangos költői hagyományainak körébe sorolni. Ha viszont funkcionalitásuk oldaláról közelítünk hozzájuk, óhatatlanul rá kell döbbernünk, hogy a maguk gyarló mivoltában is töretlenül szolgálták az ünneplést, a falvak népének azt az igényét, hogy a mindennapi beszéd-től eltérő módon jusson kifejezésre az ünnepköszöntő jókívánság. A hagyományos paraszti élet ünnepi szokásainak rendjéből ugyanis nem hiányozhatott a köznapitól eltérő, szép, ritmikus beszéd: a lakodalom, ke-

resztelő, temetés, ünnep-köszöntés fontos kelléke volt a vers, az események, érzések, kívánságok kötött, ritmikus formában történő kifejezése. Ennek az igénynek tettek eleget a néhol sete-suta, máskor sikerültebb fordulatokat mutató, ünnepet köszöntő veszekedő versek.

A fenti dolgozat 2005 őszén előadásként hangzott el a *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* címen hetedszer megrendezett konferencián, majd 2007-ben kötetben is megjelent.¹⁵ Időközben az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárában őrzött Kanyaró-hagyatékából újabb veszekedő versek kerültek elő, melyek érdemben ugyan nem változtatnak az elmondottakon, néhány vonatkozásban azonban bővítik, árnyalják, vagy éppenséggel helyesbítik ismereteinket.

Több szempontból is érdeklődésünkre tarthat számot Kanyaró Ferenc torockói tanítványának, a negyedik osztályos Gál Miklósnak kis gyűjteménye¹⁶ 1895 januárjából, mely amellest, hogy két veszekedő vers szövegét örököltette az utókorra, tartalmazza azt a betlehemes játékot is, melyet Kanyaró Ferenc 1895-ben tett közzé¹⁷ „egyik tanítványa” gyűjtéséből, de nem nevezte meg a diákot. Az előkerült kézirat révén immár nemcsak arra derült tehát fény, hogy Gál Miklós volt a gyűjtője az unitárius vidékeken ritkaság számba menő betlehemes játéknak, de arról is tájékozódhatunk, hogy Kanyaró miként kezelte a hozzá beérkező diákgyűjtéseket, ha közlésükre került sor.¹⁸

A Gál Miklós gyűjtésének élén álló *Karácsoni veszekedő vers* is filológiai szempontból érdekes és tanulságos. A negyedik diák ugyanis ugyanazt a veszekedő verset rögzítette, melynek egy 1891-ből származó torockói változatát Kanyaró kéziratából az első helyen közöltük a Függelékben.¹⁹ Manapság sem túl gyakori, a 19. század végén pedig éppenséggel ritkaság számba ment, hogy négy év leforgása alatt ugyanabból a helységről ugyanaz a folklór-szöveg kétszer

15 Olosz Katalin: *Unitárius iskolások karácsonyi és húsvéti veszekedő versei*. In: *Népi vallásosság a Kárpát-medencében 7*. Konferencia Sepsiszentgyörgyön 2005 szeptemberében. Szerkesztette S. Laczkovits Emőke, Szöcsné Gazda Enikő. Sepsiszentgyörgy – Veszprém 2007. II. kötet, 143-165.

16 Kézirat az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltárában, Kolozsvár, Kanyaró-hagyaték, rendezetlen anyag. Ideiglenes helye: 18. csomag.

17 Kanyaró Ferenc: *Karácsonyi misztérium Torockóról*. Egyetemes Filológiai Közöny, XIX. évf. (1895), 8. sz. 624-628.

18 A *Bellehemes ének* címen leírt és közölt betlehemes játékot a kézírathoz viszonyítva annyiban módosította Kanyaró, hogy a tizenkét szótagos hosszú sorokat két-két hat szótagos sorra tördelve közölte a verses szöveget, s néhol a nyilvánvaló ritmushibát egy-egy szótag betoldásával vagy törlésével javította. Egészében véve tehát igyekezett forrása pontos és hiteles közzétételére.

19 Olosz K. i. m. 149-151.

kerüljön feljegyzésre. A két szöveg párhuzamos közlése²⁰ világosan megmutatja, hogy Torockón a 19. század végén ennek a veszekedő verstípusnak kialakult, stabil struktúrájú szövege élt a közösség emlékezetében/tudatában, az eltérések nem annyira a variálódás folyamatáról árulkodnak, mint inkább az adatközlők reprodukáló képességéről. Gál Miklós feltehetően jobb adatközlőre (esetleg jobb írásos szövegváltozatra) talált, mint a Kanyaró Ferenc kéziratából megismert változat gyűjtője: Gál Miklósnál alig-alig fordul elő szövegromlás, azokon a helyeken is, ahol az 1891-es változatban ritmushibákon, felsor-hiányokon át dőcög a verselés, az újabb változat ép és hibátlan verselésű szöveget tár elénk. Mindez talán-talán a veszekedő vers végére írt „elmondám” megjegyzéssel hozható összefüggésbe, vagyis azzal, hogy a karácsonyi veszekedő vers előadása a leírás idején még élő szokás volt. Az viszont továbbra is kérdéses, hogy Gál élőszo után írta-e le valaki olyantól, aki „elmondá” a verset, netalán éppen ő volt, aki „elmondá”, vagy pedig egy olyan kéziratra akadt, melynek valamikori írója aktív résztvevője volt a karácsonyi ünnepköszöntő „veszekedésnek”. (Torockóval kapcsolatban ez utóbbit annál is inkább feltételezhetjük, mivel ott Sebes Pál jóvoltából évszázados hagyománya volt a népi írásbeliségnek.²¹)

Gál Miklós gyűjtésének másik veszekedő verse is a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódik. A töredékes, befejezés nélkül maradt vers szereposztása folytán tarthat számot érdeklődésünkre: a vitakozó felek egyike magyar, másika román. Az itt kibontakozó szópárbajnak, a veszekedőkben megszokott becsmélő hangnemen természetesen semmi köze a nemzeti gyűlölködéshez vagy nemzetkarakterológiai elfogultságokhoz. A tréfás és csúfolódó népköltészetnek általános jellemzője a másság, s ezen belül a szomszéd népek eltérő szokásainak, életmódjának, viseletének kigúnyolása. Egyébként, a karácsonyi veszekedő versnek ez a fajtája a 19. század végére már elhalóban lehetett: Kanyaró Ferenc kéziratában ugyancsak szerepel egy hasonló veszekedő, melynek gyűjtési helyét nem ismerjük ugyan, de a Gál-féle veszekedő egy teljesebb változatának tűnik, jóllehet az is csonka.²²

Gál Miklós torockói adatain kívül Kanyaró Ferenc levéltári hagyatékából még két másik veszekedő vers került elő. Ezek egyikét Mátyás Samu gyűjtötte Nyáradandrásfalván, a másikat Csongvai Dénes „másolta” 1891-ben.

20 L. a Függelékben: I. és I. A

21 Kriza János írja a *Vadrózsák* egyik jegyzetében, hogy az ismeretlen szerzőktől származó dalok „egy részit saját cantualisomból szedtem ki, amelyet gyermekkori derék tanítóm, a most is életben levő t. Sebes Pál úr »Szívet gyönyörködtető világi énekek« címe alatt minden tanítványival szokott volt egybefűzetni s dallamaikat bétanítani...” (Kriza János: *Vadrózsák*. Székely népköltési gyűjtemény. I. Kolozsvárt, 1863. 539.)

22 Kanyaró F. idézett kézirat, 8.

Mátyás Samu datálatlan kéziratának²³ keletkezési idejét abban a másfél évtizednyi időszakban jelölhetjük meg, amikor Kanyaró Ferenc a kolozsvári unitárius kollégium tanáráként irányította diákjai gyűjtőtevékenységét. Ez az intervallum az 1891 és 1906 közötti éveket foglalja magában. A kézirat, mely a veszekedő versen kívül egy népballadát, egy húsvéti és egy karácsonyi köszöntőt tartalmaz,²⁴ több vonatkozásban is igényt tarthat érdeklődésünkre. Reszben azért, mert olyan szövegrészek is vannak benne, amelyek az eddig bemutatott veszekedőkben nem fordultak elő (pl. az indító versszak, vagy a tizenegyedik strófa, melyben ellenlábását azzal becsméreli a beszélő, hogy „kicsi könyv volna, amelyből te is tudsz”, illetve a bivalybőr korbács, ha csattan a hátán, úgy táncol „mint egy trottyos kuruc”). Az utóbbi hasonlat, szokatlanságán túl azért is figyelemreméltó, mert kormeghatározó szerepe is lehet az adott vers, illetve tágabb értelemben a veszekedők 18. századi meglétét illetően. Másrészt ez a kézirat kétségtelen bizonyítékul szolgál Boros György korábban idézett mentegetőzésére, mely szerint „a keresett veszekedő verseknek rendesen csak egyik felét” kapta meg.²⁵ Boros annak tulajdonította a gyűjtési nehézségeket, hogy „már kimenő félben van a veszekedő versekkel való házalás, nem is igen emlékesznek a hiányzó részre.”²⁶ E kétségtelen igazságon túl azonban Boros nem számolt azzal, hogy dialógusról lévén szó, a szereplő fiúk nyilván csak a maguk részét tanulták meg, illetve másolták le, „ellenfelük” szövegét, ha pillanatnyilag tudták is, hamarabb elfelejtették, mint a saját szerepüket. A vers diákgyűjtője szemmel láthatóan nem érzékelte a leírt szöveg csonkaságát, nem vette észre, hogy egy dialógusnak csak az egyik felét rögzíti: folyamatosan, számozás vagy szereposztás megjelölése nélkül írta le a verset. Utólag, más kéz – feltehetően Kanyaró Ferenc – számozta meg a strófákat – kizárólag páratlan számokkal, mert felismerte, hogy a dialógusból csak az első szereplő szövegét tartalmazza a hosszú vers.²⁷

A félszeg dialógus igazolni látszik Boros Györgynek egy másik észrevételét is. Előfordult – panaszolja a kobátfalvi veszekedő gyűjtője –, hogy a gyermekek „két veszekedő verset összeöntöttek, ebből kiigazodni már teljességgel nem lehetett.”²⁸ Gyanús, hogy Mátyás Samu veszekedő verse is így állt össze: úgy indul,

23 Mátyás Samu II. [vagy VI.?] osztályos tanuló gyűjtése. Kézirat. Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára. Kolozsvár, Kanyaró-hagyaték. Rendezetlen anyag. Ideiglenes helye: 40. csomag.

24 Meg kell jegyezni, hogy Mátyás Samu különálló lapokra írt gyűjtésének darabjai időközben elsodródtak egymástól. 2008. április 11-én a veszekedő vers szövegét külön találtam, melyen sem a gyűjtő neve, sem a gyűjtés helye nem szerepelt. A kéziratot korábbi feljegyzéseim alapján azonosíthattam.

25 Boros Gy. i. m. 8.

26 Uo.

27 A Függelékben IX. szám alatt található verset az utólagos számozással együtt közöljük.

28 Boros Gy. i. m. 7.

mintha karácsonyt köszöntenének vele (Jézus születését említi az orátor), a záró strofa viszont húsvét ünnepén kéri Isten áldását a meglátogatott ház lakóira.

Több problémát vet fel a Kanyaró-hagyatékban talált negyedik veszekedő vers is,²⁹ jóllehet annak szövegét már korábbról ismertük a Kanyaró-kéziratból.³⁰ Korábbi közlésünkben³¹ – Kanyaró Ferencnek a kéziratköteg első lapjára írt feljegyzése okán – a verses szócstatát torockóinak véltük 1891-ből. A levéltári változaton sem szerepel a gyűjtés helye, csupán annyival bővültek ismereteink, hogy Csongvai Dénes másolta le 1891-ben. A sinfalvi születésű Csongvairól, aki az 1891–92-es tanévben a kolozsvári unitárius kollégium első gimnazista tanulója volt, könnyen elképzelhető, hogy torockói kéziratról készített másolatot. A torockói eredetnek viszont ellentmond egyrészt a veszekedő vers nyelvjárásának jellege, mely tájszavaival (éveg, elig, ecséd, tortyos) és ejtésbeli sajátosságaival (az „is” helyett „es”-t, a „mégis” helyett „méges”-t mondanak végig a szereplők) székelyföldi eredetre utal, nemkülönben a veszekedők között igazságot tevő hivatalosságok (dulló, királybíró) emlegetése. Másrészt a szövegekörnyezet, melyben a veszekedő vers található, szintén székelyföldi provenienciát sejtet: közvetlenül a veszekedő vers után ugyanis egy népmonda következik arról, hogy Bölönt miért Bölönnek, és nem Ajtának hívják. Mindezeket figyelembe véve feltételezhető, hogy a veszekedő vers valahonnan Erdővidékről vagy Alsó-Háromszékről származik.

Az eredettel kapcsolatos kétely felvetésén túl a levéltári változatnak – amely néhány szó írásmódjától eltekintve megegyezik a Kanyaró-féle szöveggel³² – van még egy igen fontos többlet-információja. Eddig úgy tudtuk, hogy a karácsonyi és húsvéti veszekedő versekkel kizárólag gyermekek, fiatal fiúk jártak ünnepet köszönteni. Ezért olyan meglepő a Csongvai Dénes által leírt veszekedő vers után következő jegyzet (melyet Kanyarónál nem találunk): „Karácsonkor mondták e verset az ifjú házások. Kezökben kantáló pálcát vittek, mely lúgban sárgára festett s a megfogáson alól pántlikával felcicomázott csigolya fa volt. Ma már kiment a szokásból.”³³ – Egy adat nem adat – vélik a történészek, vagyis, hogy

29 [Húsvéti veszekedő, népmonda, köszöntő versek] Csongvai Dénes másolata 1891-ből. Kézirat. Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára. Kolozsvár, Kanyaró-hagyaték, rendezetlen anyag. Ideiglenes helye: 50. csomag. – Csongvai Dénes kéziratának az a része, melyen neve és az évszám szerepelt elsodródott a veszekedő verset is tartalmazó lapoktól. Azonosítását – Mátyás Samu kéziratához hasonlóan – korábbi feljegyzéseim tették lehetővé. (I. a 24. jegyzetben megfogalmazott észrevételt.)

30 Kanyaró F. idézett kézirat, 13-16.

31 Olosz K. i. m. 153-156. (Függelék, III. számú veszekedő vers)

32 A Kanyaró-féle kéziratban a tájszók köznyelvi alakban fordulnak elő (tortyos helyett trottyos, éveg helyett üveg stb) A Függelékben most a Csongvai-féle szöveget közöljük a III. sz. alatt.

33 A jegyzetben emlegetett „csigolya fa” (fűzfa) újabb adalék ahhoz, hogy a szóban forgó veszekedő verset székelyföldi-, s azon belül háromszéki-erdővidéki eredetűnek feltételezzük. Az

egyetlen elszigetelt adatnak nincs bizonyító ereje. Arra viszont e rövid, egyedülálló megjegyzés mégis elegendő, hogy elgondolkoztasson: vajon, a regölés szokásához hasonlóan, a veszekedőkkel is eredetileg nem felnőttek, fiatal házások jártak-e ünnepet köszönteni, s csak később, a szokás megkopása, elhagyása folytán jutott a gyermekek világába?

Függelék

Alább közöljük a tanulmányban emlegetett veszekedő versek szövegét.³⁴

I.

Kanyaró Ferenc változata

Veszekedő vers

– Örvendjen most immár
A dicső mennyország,
Örvendjen föld, tenger,
És az egész világ,
Mert megvirágozott
A mennyei virág
Istentől küldeték
Minekünk aranyág.

Örvendjen a világ,
Légyen békességben,
Mert ma része vagyon
A szép békességben,
Mert született Krisztus
Imé, Betlehemben,
És részeltet minket
Kegyelmes örömben.

I/A

Gál Miklós változata

Karácsoni veszekedő vers

Első fiú

Örvendjen most immár
A dicső mennyország.
Örvendjen föld, tenger
És az egész világ.
Mert megvirágozott
A mennyei virág
Istentől küldetik
Minékünk arany ág.

Második fiú

Örvendjen a világ
Legyen békességben.
Mert ma része vagyon
A szép békességben.
Mert született Krisztus
Ime, Betlehemben.
És részeltet minket
Kegyelmes örömben.

*Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárb*an a csigolya szóval és származékaival kapcsolatban idézett adatok csaknem kivétel nélkül Háromszék és Erdővidék, gyéribben Udvarhelyszék falvaiból kerültek elő. Csak elvétve bukkan fel egy-két adat más vidékről. (*Erdélyi Magyar Szótörténeti Tár*. Anyagát gyűjtötte és szerkesztette Szabó T. Attila. II. kötet. Kriterion Könyvkiadó, Bukarest, 1978. 125-126.)

34 A szövegeket mai helyesírás és központozás szerint közöljük, de megtartottuk mindazokat a szóalakokat, amelyek nyelvjárási jelenségeket rögzítenek.

– Hó, hó, mi ne úgy beszéljünk,
Ketten mindjárt összeveszünk,
Ketten oly rút ütközetet teszünk,
Hogy a szomszédságnak is
csodájára leszünk.

– Mit lármápsz te nékem,
Ó, te rongyos süveg,
Te rossz cserépdarab,
Összerontott üveg.
Hiszen most sem vagy egyéb,
Kongó bükkfa üreg,
Tortyos [sic!] a nadrágod,
A fejed is üres.

– Bezzeg ez ugyan szép,
Öregnek szid vala,
Ejnye, számár fattya,
Mely igen megcsala.
Nézzétek csak, most is
Lopott marha nála,
De, hogy meg ne csalják,
Hátrafelé álla.

– Hiszen, gyilkos máter,
Tudom, mikor lettél,
Tán a világra is
Öregen születted.
Harminc esztendeje,
Negyven, hogy születted,
Annak is huszonöt,
Hogy tanuló lettél.

– Mikor én születtem,
Húsz esztendő voltál,
Már akkor megetted,
Ha tele volt a tál.
Mert ma már fizetem,
Térdig érő szakáll,

Első fiú
Hó, hó, mi ne így beszélgessünk,
Ketten mindjárt összeveszünk
Ketten oly rút ütközetet teszünk,
Hogy a szomszédságnak is
csodájára leszünk.

Második fiú
Mit lármápsz te nékem,
Ó, te rongyos süveg.
Te rossz cserépdarab,
Összerontott üveg.
Hiszen most sem vagy egyéb
Kongó bikkfa üreg.
Trottyos a nadrágod,
A fejed is üres,
Oh, te buta öreg.

Első fiú
Bezzeg ez ugyan szép,
Öregnek szid vala.
Ejnye számár fattya
Mely igen megcsala.
Nézzétek csak most is
Lopott marha nála.
De hogy meg ne csalják
Hátrafelé álla.

Második fiú
Hiszen gyilkos máter,
Tudom, mikor lettél,
Tám a világra is
Ily öregen jöttél.
Harminc esztendeje,
Negyven, hogy születted,
Annak is huszonöt,
Hogy tanuló lettél.

Első fiú
Mikor én születtem
Húsz esztendő voltál.
Már akkor megetted,
Ha tele volt a tál.
Mert ma már fizetem,
Földig érő szakáll,

Mert ha megragadom,
Alig marad egy szál.

– Hiszem, hogy nem marad,
Mert most sincs szakállom,
Nézd meg, ha vak vagy is,
Hogy kopasz az állam.
Mert ha neked vetem
Óriási vállom,
Kevés becsületed
Lesz ma neked nálam.

– Edd meg becsületed
A nemzetségeddel,
Tiszteleted pedig
Edd meg az öcséddel.
Nem mégy igen nagyra
Sehol az eszeddel,
Gyalázatot vallasz
A kopasz fejeddel.

– Meghiszem, nagyapám,
Ezt kend mondá-é?
E cserfa botot nálam
Nem látod-e?
Ha kendnek a hátára vágom,
Nem bánod-é?

– Jó lesz, fiam, biz a
Üsd csak nagyapádhoz,
Mert lábaddnál fogva
Váglak ama falhoz,
Hogy anyád az által-
Vetőbe hordoz.

– Addig egy szekér puliszkát eltehetsz,
Két szekér kenyeret megehetsz,
Velem annyira nem mehetsz,
Nagyapád engem a sárba nem tehet.

Mert ha megragadom,
Alig marad egy szál.

Második fiú

Hiszem, hogy nem marad,
Mert most sincs szakállom.
Nézd meg, ha vak vagy is,
Hogy kopasz az állam.
Mert ha neked vetem
Óriási vállam
Kevés becsületed
Lesz ma neked nálam.

Első fiú

Edd meg a becsületedet
A nemzetségeddel.
Tiszteletedet pedig
Edd meg az öcséddel.
Nem mégy igen nagyra
Sehol az eszeddel,
Gyalázatot vallasz
A kopasz fejeddel.

Második fiú

Meghiszem, nagyapám,
Eztet kend mondá-é?
E cserfa botot
Nálam nem látod-é?
Ha a kend hátára
Vágom, nem bánod-é?

Első fiú

Jó lesz biz az, fiam,
Üsd csak nagyapádhoz,
Mert láb[a]dnál fogva
Váglak ma a falhoz.
Hogy anyád az által-
Vetőjében hordoz.

Második fiú

Addig te egy szekér
Puliszkát eltehetsz,
Két szekér kenyeret
Pediglen megehetsz,
De vélem annyira
Te sohasem mehetsz,

– Látod-é kezemet,
 Úgy vágom pofádhoz,
 Hogy sírva kiáltod anyádat.
 Jobb volna szépen
 Forgatnád a szádat,
 Becsülnéd meg
 A vastag orcádat.

– Béküljünk meg immár,
 Hogy ne veszekedjünk,
 Hogy az Úr Jézusnak
 Vendégei legyünk.

– Nem békélek biz én,
 Hogy is gondolád meg?
 Ha megbekékelnék [sic!]
 Te is kikacagnád.
 De mégis, nem bánom,
 Lelkem sírja belől,
 Hogy Isten e házat
 Vegye jobb kéz felől.

Áldjátok az istent,
 Kik karácsont értek,
 Engedje, engedje,
 Új életet éljünk.

(Torockó, 1891.
 In: Kanyaró Ferenc:
 [Karácsonyi, újévi, húsvéti,
 pünkösd-i köszöntők]
 Kézirat. Akadémiai Könyvtár,
 Kolozsvár. Jelzete: Ms U. 2280. 1–3.)

Nagyapáddal engem
 A sárba nem tehetsz.
Első fiú
 Látod-é kezemet:
 Úgy vágom pofádhoz,
 Hogy sírva kiáltod
 Az édes anyádat.
 Jobb volna, ha szépen
 Befognád a szádat,
 Becsülnéd meg azt a
 Nagy vastag orcádat.

Második fiú
 Békéljünk meg immár,
 Hogy ne veszekedjünk,
 Hogy az Úr Jézusnak
 Vendégei legyünk.

Első fiú
 Nem békülök biz én,
 Hogy is békülnék meg,
 Ha megbékülnék, még
 Te is lekacagnád.
 De mégis, nem bánom:
 Lelkem sírja belől,
 Hogy Isten e házat
 Vegye jobb kéz felől.
 Áldjátok az Istent,
 Kik karácsont értek,
 Engedje, engedje,
 Új életet éljünk.
 Elmondám.

(Torockó, 1895.
 Gál Miklós kézirata.
 Az Erdélyi Unitárius Egyház
 Gyűjtőlevéltára, Kolozsvár.
 Kanyaró-hagyaték, 18. csomag
 1–6.)

II.

– Bár én volnék király,
Mert az igazságot
Kiszolgáltatnám én
Úgy, mint valóságot.
Nem hagynám, hogy senki
Szenvedjen fogságot,
Akárkinek nem is
Adnék királyságot.
A vert utasembert
Nem hagynám a porba,
Hogy a parasztokkal
Együtt járjon torba,
Hanem az urakkal
Ültetném egy sorba,
Hogy válogathatna
A tokaji borban.

– Biz ezek, barátom,
Mind szép kívánságok,
Haragomba mindjárt
Szinte nem is látok.
S ha még ilyent beszélsz,
A nyakadra hágok,
Avagy úgy megnézlek,
Hogy megfog az átok.
Hogy kívánsz magadnak
Te még királyságot,
Bár kérnél elsőben
Kisebb uraságot.
Mért kívánsz te annál
Nagyobb boldogságot,
Bár Torockón kapnál
Disznópásztorságot.

– Még eddig tudom,
Hogy ellenségem vagy,
Ellenem haragod
Mért olyan szörnyű nagy?
Te sem vagy, barátom,

Úgy látom, még hadnagy,
 Hanem mint én, éppen
 Egy rongyos koldus vagy.
 Hogy kívánsz csatázni
 Ellenem ok nélkül?
 Hiszen nem hagytalak
 Talán szemed nélkül?!
 Nem szűkölködtem én
 Te tanácsod nélkül,
 Mért szólasz hát hozzám
 Közben jövés nélkül?

– Elég okom vagyok
 Veled közbe jönni,
 Mert ma egy ártatlant
 Meg akartál ölni,
 És egy lopott puskát
 Tűzhöz tettél főni.
 Ugye, nagy kupec vagy,
 Te barátom, földi?
 Én nem kívánom te
 Ismeretségedet,
 Mégis megjelented
 A keresztnevedet.
 Tán azt tudod, hogy nem
 Esmerlek tégedet,
 Hallgass, mert megkötöm
 Mindjárt a nyelvedet.
 Szólj hát, ne tagadd el
 Amit tudsz felőlem,
 Amit kitanultál
 Még eddig belőlem.
 Beszéld ki szaporán,
 Takarodj előlem,
 Különben gyilkos
 Azt mondják felőlem.

– Éppen nem hibáznak
 Kik rólad azt mondják:
 Nagy tolvaj vagy, azt is
 Helyesen gondolják.

Ennek valóságát
Tudni ha akarják,
Címedet hátadon
Felmetszve találják.

– Egyet se szólj többet,
Beste kutya lélek,
Hát immár miattad
Ilyen módul éljek.
Mindjárt egyszeribe
Úgy szemedhez érek,
Hogy ítélet napkor
Sem kapod meg, félek.

– Hogy kívánsz engemet
Te álnokságoddal,
Hát ez megegyezik
Te királyságoddal,
Hogy ily ellenkezőt
Mondj igazságoddal.
Csakugyan nem szököm
Mindjárt ki bőreből,
Sinort még nem fontak
Soha is szőrömből,
Ha pedig úgy leszesz,
Mint értem eszemből,
Visszaadom, hidd meg
Még lehetőségemből.

– Elég ez, te fagyos csap,
Sajnálom eszedet,
Hát micsoda okból
Nem felejtetd [...] ?
Ne tréfálj, barátom,
Bár vedd be kezedet,
Különben pokolba
Küldöm a lelkedet.

– Hó, megállj, barátom,
Mi nem jót csináltunk,
Hogy itt veszekedve
Mi most szembe szálltunk

Tudod-é, Szebenbe
 Mi ezért hogy jártunk,
 Mikor egyszer fogva
 A cutházba háltunk.

– Biz ezt én jól tudom,
 Hogy ha akarnának
 Innét és most mindjárt
 Jól kirudalnának,
 Aztán pedig oly helyre dognának
 Az hogy gondolnának mindennek, madárnak.
 De valami szerént
 Hogy mi úgy ne járjunk,
 Ide ilyen módon
 Többet bé se szálljunk,
 Veszekedve többet
 Hát ne is kántáljunk,
 Hogy ahova megyünk,
 Ott helyet találjunk.

– Nem bánom, hát jere,
 Mindjárt békéljünk meg,
 A békesség pontját
 Mindenben tegyük meg.
 Kérjünk két pohár bort, elsőben igyuk meg,
 Ha valamit adnak, azt is köszönjük meg.
 De amíg ez lenne, addig az Istennek
 Drága jelét hozzánk való szerelmének
 Köszönjük és mondjunk áldást szent nevének,
 Hogy megkegyelmezett még eddig népének.

– Légy áldott örökké magosságos Isten,
 Ki e becsületes házat ilyen szépen
 Juttasd ezen napra üde egészségben.

Valaki hallotta disputációnkat,
 Mindjárt megfizeti a mi porciónkat,
 Mert másként megérti egzsékuciónkat,
 Ezzel végezzük be, ugye pajtás, szónkat.

(Torockó, 1891. In: Kanyaró Ferenc: [*Karácsonyi, újévi, húsvéti, pünkösdi köszön-
 tők*] Kézirat. Akadémiai Könyvtár, Kolozsvár. Jelzete: Ms U. 2280. 4–7.)

III.

Veszekedő vers

– Hopp, ide érkeztünk, nem hoztunk újságot,
Mert ha bejárnók es az egész világot,
Hiszem, nem találánk száron egy virágot,
Ez a tél okozott ily szomorúságot.

– Hazudtál, barátom, mert én két zöld ágat
Mutathatok néked. Láttam egy újságot,
Áronnak vesszeje termett oly virágot,
Levetette Sion a szomorúságot.

– Jól találtad, fráter, helyben hagyom én es,
De te kételkedel értem, talán én es,
Hogy üres a hasad, gondolok olyat es,
Sőt, még ma nem ettél egy bekoppantást es.

– Igazán, jó társam, az az igaz hűség,
Én, ha ehethném es, ha nálad emberség
Volna kilocsogni, nem igen eszesség
Sőt, csak titkon kérdni, már a' jószívűség.

– No, be sok van neked. Apádat esmertem,
Mely horgas lábú volt, azt sokszor szemléltem,
Te es maradék vagy, már azt es értettem,
Hogy te es görcsös vagy, azt ma es nevettem.

– Hallották-e hírét apró embereknek,
Föld alatt lakozó puja legényeknek?
Ő afféle, s még es mi szükség ezeknek,
Gyalázni apámat a jó embereknek?

– Biz a te kalapod sem tolja az eget,
Nem oszlatja fejed széjjel a felleget,
Még talán nem kaptál ma tőlem eleget?
Mindjárt megvondozlak a sárban tégedet!

– Még addig egy szekér pujiszkát megehetsz,
Hat szekér kenyert még adhatok eltehetsz.

Méges velem soha annyira nem mehetsz,
Hogy azt mondhasd, engem a sárba letehetsz.

– Meghiszem, nagyapó, mind kijed mondá-e?
Mit mondék az elébb, kérem, nem hallá-e?
A cserefa botom nálam nem látá-e?
Hogyha hátára száll kendnek, nem bánná-e?

– Jó lesz biza, fiam, üss hát nagyapádhoz,
Akkor tudom, nem mész az apád házához.
Úgy váglak lábadnál fogva egy nagy fához,
Hogy apád majd haza lepedőbe vondoz.

– Mit káromolsz engem, ó, te rongyos süveg,
Hitvány cserépdarab, összeromlott éveg!
Nem es vagy egyéb, csak kongó bikkfa-kéreg,
Tortyos a nadrágod, a fejed es öreg.

Öreg vagy, öreg vagy, fejed es, hajad es,
Már megráncosodott öreg homlokod es.
Lefittyent immán még rongyos ajkad es,
Elig tudsz tapogni utánam magad es.

– Mikor én születtem, húsz esztendő's vótál,
Akkor es megetted, ha teli vót a tál,
De ma fizet ama térdig érő szakáll,
Mert ha megragadom, elig marad egy szál.

– Hiszem, hogy nem marad, met nincsen szakállam,
Ha vak vagy es, nézd meg, hogy kopasz az állam,
Mert ma néked vetem óriási vállam,
Kicsi becsületed lészen néked nálam.

– Edd meg becsületed a nemzetségeddel,
Tisztességedet es edd meg az ecséddel!
Nem mész igen nagyra semhol az eszeddel,
Gyalázatot vallasz a kopasz fejeddel.

– No, többet nem tűrök, menjünk a bíróhoz,
Hogyha nem igazít, menjünk a dullóhoz,
Ha a' sem igazít, a királybíróhoz,
Megszorul a kapcád, s a hajdú megporoz.

– Békéljünk meg tehát, és ne veszekedjünk,
Gyalázatot többé egymáson ne tegyünk.
Jobb lesz, ha békében egymás között élünk,
Egymástól akármely szoros helyt elférünk.

– Nem békélem biz én, eb gondolta meg es,
Hogy én megbékéljek, azt akarnád te es?
Azt kacagná ezen becsületes ház es,
Hogy békére híjjon engemet tatar es.

– Ha nem békülünk es, én biza nem bánom,
Mert a kezeimet az orcádba hányom!
A kicsi szemedet most mindjárt kivájom,
Azt a tökfejedet nyakadról levágom!

– Kérlek igen szépen, tedd félre a tréfát,
Mert hátadra hányom ezt a nagy sugár fát,
Hogy nem eheted meg karácson kalácsát,
Sem tortyos apádnak tavalý sült malacát!

– Én bizony nem bánom, hogyha megbékélünk,
A királybíróhoz hogyha menni félünk,
Jobb es, ha békében egymás között élünk,
Egymástól akármely pucokba elférünk.

– Én es e ház népét szégyenülve kérem,
Engedjen meg nékem, magamot ígérem,
Hogy őt ezután es jó társnak esmérem,
Úgy, mintha ő volna nékem jó testvérem.

Isten ezután is tüteket éltessen,
Minden javaiban bőven részeltessen,
A jövő életben, melybe bévezessen,
Kívánom, hogy légyen mindörökké: Ámen.

– Ámen, ámen, én es kívánom, úgy légyen,
Hogy Istennek neve dicsőséget végyen,
Ne essék rajtatok soha semmi szégyen,
Míg a fényes égen a fényes nap mégyen.

Jegyzet: Karácsonkor mondták e verset az ifjú házások. Kezökben kantáló pálcát vittek, mely lúgban sárgára festett s a megfogáson alól pántlikával felcicomázott csigolya fa volt. Ma már kiment a szokásból.

(Gyűjtési hely nélkül [Székelyföld?], Csongvai Dénes másolata, 1891. Kézirat. Az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára, Kolozsvár. Kanyaró-hagyaték, Rendezetlen anyag. Ideiglenes helye: 50. csomag.)

IV.

Húsvét másod napi veszekedő vers

(Két kisfiú fakarddal megindul,
s házról házra járva így veszekedik.)

Első fiú:

Jó reggelt kívánunk az itten levőknek,
És boldog ünneplést a házban élőknek.
Bátor bejövételünk terhükre ne essék,
Egy kis verset mondunk, meghallgatni tessék.

Második fiú:

Örvendjen immár a dicső mennyország,
Örvendjen a föld, a tenger és az egész világ,
Megvirágozott immár a mennyei virág,
Istentől küldetett minekünk aranyág.
Örvendjen a világ, legyen csendességbe,
Mert feltámadt Krisztus a nagy dicsőségbe,
Részeltet hát minket kegyelmes örömbé.

Első fiú:

Hó, hó, ne így beszélj!
Mert mindjárt összeveszünk,
Hogy rút harcot, ütközetet teszünk,
Hogy a szomszédságnak csodájára leszünk.

Második fiú: (Felkapja a kardját)

Mit lármázzsz te nekem?
Ó te rongyos puja,
Te rossz cserépdarab,
Te szájtáti muja.
Mert nem vagy egyéb, mint
Kongó bikkfaüreg,
Foltos a nadrágod.
A fejed is öreg.

Első fiú:

Hiszen gyilkos máter,
Tudom mikor lettél,
Még a világra is
Öregen születted,
Harminc esztendeje,
Negyven, hogy meglettél,
Annak is huszonöt,
Hogy tanuló lettél.
Mikor én születtem,
Húsz esztendő voltál,
Akkor már megetted,
Ha tele volt a tál.
De még ma kiszedem
Ami rajtad szakáll,
Mert ha megragadom,
Alig marad egy szál.

Második fiú:

Hiszem, hogy nem marad,
Mert most sincs szakállam,
Ha vak vagy is, látod,
Hogy kopac az állam.
De ha neked vetem
Óriás vállamat,
Bizon mondom, kevés
Becsületed marad.

Első fiú:

Edd meg becsületed öcséddel,
Igen nagyra nem méssz elméddel,
Gyalázatot vallasz kopac fejeddel.

Második fiú:

Meghiszem, nagyapám,
Hát nem ked mondta-e?
Cserefa botomat
Nálam nem látta-e?
Ha hátára hánnám,
Kérem, nem bánna-e?

Első fiú:

Üssed fiam nagyapádhoz,
 Mert lábadnál fogva
 Váglak a kútfához,
 Hogy lepedőn visznek
 Az apád házához.
 Addig még egy szekér
 Pujickát megehetsz,
 Hat szekér kenyeret
 Magadnak eltehetsz,
 De addig nem mehetsz,
 Hogy engemet, nagyapádat
 A sárba nem tehetesz.

Második fiú:

Biz a te kalapod se tólja az eget,
 Üres fejed nem oszlassa szét a felleget,
 Talán már nem kaptál tőlem eleget,
 Meghúzlak, megvonlak a sárba tégedet.

Első fiú:

Béküljünk meg immár,
 Ó, ne veszekedjünk,
 Hogy a háznépének
 Csodájára legyünk.

Második fiú:

Nem békéllek biz én,
 Azt kacagnád te is,
 De kacagna ezen
 A háznak népe is.
 Hogy engem békességre
 Hívil egy számár is.

Első fiú:

Béküljünk meg immár,
 Lelkem súgja belül.
 Az Isten e házat
 Tegye jobbja felül.
 Őrizze az Isten
 Minden veszélyektől,

Hogy el ne távozzék
 Az igazság mellől.
 Adja a jó Isten,
 Érjenek sokakat:
 Sok húsvéti másodnapokat.

Kis kertész a fáradtsága
 Piros tojás a váltsága.

(Miután a piros tojást megkapták, így búcsúznak.)

Áldást mondunk tiréátok,
 Mert ajtótokat kinyitjátok,
 És ti háznak lakói
 Békével itt maradjatok.

(Etéd, Udvarhely m. Mailand Oszkár: *Székelgyűjtés. Magyar Népköltési Gyűjtemény. Új folyam VII. kötet. Budapest, 1905. 339–343.*)

V.

Veszekedő vers

(Két fiú házról házra jár,
 s következő verset énekli)

Első fiú:

Ez a haszontalan
 Vigyorgó rút pofa
 Honnan került ide
 E tisztős faluba.
 Úgy néz engem szembe,
 Mint egy tudós papot,
 Aki Kolozsváron
 Monétát is kapott.

Második fiú:

Ha szabad kérdeni:
 Az úr ki cigányja?
 A melyeket örzött tegnap,
 Ki csordája?
 Haszontalanságot jár
 Az esze, szája.

Első fiú:

Megállj most te tolvaj!
 Ezt a kést hol loptad,
 A becsületedet
 Keresztúron hagytad.
 Az enyimöt pedig
 Az imént befaltad.
 Maradtál is volna
 Örökre Kolozsvárt,
 Miért jöttél haza?
 Hiszen az ördög várt.
 Itt egyebet nem téssz;
 Szégyenvallást és kárt.

Második fiú:

Tudod e mit beszélsz,
 Rusnya rigómadár,
 Annyit csukkantani
 Talán léssen nagy kár.
 Jer, hadd írjam én le
 Hogy te mijjen szép vagy,
 Mint a murok vége
 Télben mikor megfagy.
 Elvágatom nyelved
 Jere csak a papni,
 Hát az ijjen uraságot
 Pofon kéne csapni.

Első fiú:

Hát te még vakkantassz
 Huzavonó, csaló,
 Más fazekát nyaló
 Tolvajkodó lopó,
 Mindenütt kolduló.

Harmadik fiú (Eléjön)

Szérusztok, homilusz
 Már én is itt vagyok.
 Úgy fázik a lábam,
 Hogy szinte megfagyok.
 Mióta utaztam,

Azóta megláttam,
 Hogy egy bolha mint fut
 Egy báránycímerrel,
 Ugyan poroz az út.
 Megszólítom s mondom:
 Add ide azt a húst,
 Öljön meg a hurut.
 De megtér a szókra
 Feltátja a száját,
 Mutogatni kezdi
 Fekete agyarát;
 Mint egy latór tigris
 Úgy hányja j'az farát.
 „Hallod e, hallod e,
 Kutyafortéjj, máter!
 E húst tőlem könnyen
 El nem veszed, fráter.
 Álljon elé ojjan,
 Mint te vagy huszonöt
 Mégis meglátom majd
 Mejjik lesz a győzött.

Első fiú:

Ezen tréfák után
 Már még egyet szólok,
 Ha engem e házból
 Ki nem hajtának:
 Áldja meg az Isten
 Mindennemű részét
 Ezen szent ünnepnek,
 Elejét, közepét,
 Lelki csendességben,
 Hogy érhessek végét.

VI.

Első fiú:

Húsvét ünnepekre
 Most jött egy zsidó pap,
 Az azt mondja, hogy ott
 Ojjan hosszú egy nap,
 Hogy egy kaszás egy nap
 Száz forintot es kap,
 Kétszáz vékás földet
 Egy arató lecsap.

Második fiú:

Látom jó pajtásom
 Hogy az eszed jól jár,
 Ország hazugjának
 Beállani nem kár.

Első fiú:

Meggyúlt itt közöttünk
 Egy ezüst kemence,
 Mégsem éghetett bé
 Az én erszényembe.

Második fiú:

Zsidóország nyilván
 Sok embernek káros
 Mert ott nagy gonoszság
 Nagyobbal határos.
 Egy szóval kimondjam:
 A rossz rosszal páros.
 Félek, hogy hirtelen
 Elsüllyed a város.

Első fiú:

Ne sírj, ne gyötrődjél
 A más ember kárán,
 Ne hizlald marhádat
 Más ember határán,
 Mert aki úgy kapdos
 A föttelen párán,

Kár ennek, szakálla
Hogy nem nőtt a szárán.

Második fiú:

Eddig csak hallgattam,
Magad tán pásztor vagy?
Az eszed, szakállad
Látom nem igen nagy.
Hidd, hogy a kocsonya
Még nyárban is megfagy.

Első fiú:

Ezt kitől tanulod
Ezt a pásztorságot?
Hogy nem mondál eddig
semmi valóságot.
Bár mondj, ha már mondasz
Valami újságot,
Ne palástold többé
Nagy tudatlanságod.

Második fiú:

A ki erszényt nem nyit
Ennyi formás szóra,
Vagy gondot nem visel
Itatós korsóra,
Még ma térítették
Vissza koporsója,
Füle duguljék be
A trombitaszóra.

Első fiú:

Áment mondanék,
De még mi jut eszembe,
Hogy a házigazdát
se hagyjam szégyenbe.
Most megtöltött puskám
Sok helyen kilőttem,
Most újlag fellobban
S ismét ki kell lőjjem.
Ma nem köszönik meg
Hogy én ide jöttem.

Második fiú:

Te a tudományban
Csak olyan jártos vagy,
Mint a mely ganélé
Az udvaron megfagy.
Jó vóna a fejed
Czinegefogónak.

Első fiú:

Menj haza, mert tudom,
Hogy anyád is süttött
Egy kupa búzából,
A kit kúduztatok
Dobó és Vágásból.
Anyád feltúrtózve
Fogja a legyeket,
Hogy töltsetek tük es
Egy boldog ünnepet.

(Nagygalambfalva. In: Mailand Oszkár: *Népköltészeti gyűjtés*. 1907–1908. Kézirat. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára, Budapest. Jelzete: EA 01944/A. 569–573.)

VII.

Vitás beszéd

(Karácsony estéjén két fiú házról házra jár
s így veszekedik)

Első fiú:

Ám szeretnék lenni egy olyan katona,
Ki a burkuskirály lányával sétálna.
Ki előtt mindenkor sült szalonna állna,
Száz forintos tajtékipipából pipázna.

Második fiú:

Te fagyon lett agár,
A tested is tarka.
Annyit karicsáltál,
Mint télen a szarka.
Nem telnék meg vele
Apádnak a marka.

Hátul billedezel
Mint a róka farka.

Első fiú:

Lássa-e, jó uram
Ezt a szép virágot?
Egyszer a bakkszamár
szinte reahágott,
Akkor ijedtiben
A szalmába rágott,
Hosszú füleivel
Már nem kalimpázott.

Második fiú:

Karácsony ünnepén
Most jött egy zsidópap,
Azt beszéli hogy ott
Ojjan hosszú egy nap,
Kétszáz vékás földet
Egy arató lecsap,
Egy kapás egy napra
Száz forintot is kap.

Első fiú:

Látom jó barátom,
Hogy az eszed jól jár,
Aratni, kapálni
Odatakarodjál,
Mert ott három napból
Áll egy tavasz, egy nyár,
S aki nem dolgozik,
Aztán kóldulni jár.

Második fiú:

Ne te! ne izélj már,
Ne légy ojjan számár
A jó kívánságért
Cipó kalács kijár.
A pénzt el se vesszük,
Már is zsebre tesszük,
Sok szép szavainkkal
Vissza is fizessük.

(Homoród. In: Mailand Oszkár: Népköltészeti gyűjtés. 1907–1908. Kézirat. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára, Budapest. Jelzete: EA 01944/A. 574–576.)

VIII.

Húsvéti veszekedő vers

Tíz-tizennégy éves gyermekek ünnepi öltözetben: szürke posztó kabát, fehér harisnya szintén posztóból, keményszárú csizmában, mindkettő bottal, tisztességesen köszönti a ház gazdáját, s engedelmet kérnek egy vers meghallgatására. (Más egyéb maszkirozás nincs, mert a világtól elzárt falukon abban az időben nem igen láttak színi előadás[ot], csak egy-egy kóborgó komédiást, s így nem volt honnan sajátítsák el.

1. (botjára támaszkodva)

Húsvét innepére most jött egy zsidó pap,
Azt beszéli hogy ott olyan hosszú egy nap
Hogy egy kapás egy nap száz forintot is kap
Kétszáz vékás földet egy arató lecsap.

2. (gúnnnyal)

Látom jó barátom, hogy az eszed jól jár,
Ország hazugjának beállanod nem kár.
Aratni, kapálni oda takarodjál, (az ajtóra mutat)
Mert ott ezer naptól áll azt mondják egy nyár.

1.

Zsidó ország, mondják, sok embernek káros,
Mert ott a gonoszság napokkal határos
Egy szóval kimondom: a rossz rosszat pároz
Félek, hogy hirtelen elsüllyed a város.

2. (az együgyűt adva, közönnyel)

Ma tán pünkösöd napja amint gondolkozom,
Én szívemben azon nem is sajnálkozom,
Mert karácsony elmúlt és nem szánakozom,
Szép tavasztól én nem vonakodom.

1.

Tán megrészegedtél, hiszen ma húsvét napja!
Amint mondja a magyarok papja,
Látszik, hogy lehajlott eszed kalapja,
Vagy kezedbe forgott boros hordó csapja!

2. (gúnyosan)

Haragszol-e pajtás? tedd le haragodat!
 Nehogy, ha mégis haragszol, harapd a hasadat,
 Vagy jobb lesz ha hallgatsz, befogod a szádat,
 Mert tudlak, hogy ki vagy, ismerd meg magadat!

1. (fenyegetőleg)

Ne félj ne gyötrődjél a más ember kárán!
 Ne hizlald marhád, más falu határán!
 Mert aki így kapkod a fürtelem párán –
 Kár, hogy a szakálla nem nőtt meg a szárán.

2.

Dolgod csak hallatik, magad tán pásztor vagy?
 Az eszed szakálla látom nem igen nagy.
 Fejedben barátom tán mozog is az agy? (meglógassa)
 Hidd meg, hogy a kocsonya még nyárban is meg fagy!

1. (gúnyosan)

Te kitől tanultad ezt a szakácsságot?
 Nem mondál még eddig semmi valóságot!
 Most beszélj, ha akarsz valami vígságot!
 Ne palástold többet a tudatlanságot.

2. (kihívólag)

Ha tudós vagy mondd meg: a nagy világ hogy áll,
 Hatezer embernek a szakálla hány szál?
 Erdélyben hány fazék, hány csipor és hány tál?
 Hány ember születik, hány Pista és hány Pál?

1. (fitymálólag)

Felelj meg te nekem, egy mázsa füst mit ér?
 Száz köblös szuszékba hány apró szem mák fér?
 Hány koldus van, ki mit mástól kér.
 Harminc néma papnak mi az illendő bér.

2.

Aki minket meglát, mint tudós legényt lát;
 Nem mind jó gazda az ki egy ekét megvát;
 Korbáccsal levágni nagy baj az élő fát;
 Úgy forog a malom, ha nem likas a gát.

1. (engedékenyen)

Beszéljünk egyebet, szóljunk húsvétról már,
Feltámadt a Jézus, nyitva az égi vár.
Aki üdvözülni akar, az bizony jól jár,
De reád barátom csak a kárhozat vár.

2. (jót akarólag)

Ne kárhoytass engem, beszéded jót nem szül,
Félek hogy a bajod még ma velem meggyül (Botját mutatja)
Ma minden hazugság az orrodra kerül (fenyeget)
Kilikad a hasad ha vízbe elmerül.

1. (fellobbanva)

Hol a királybíró, pecsétet kell venni!
Mit hazudtatsz engem, törvényre kell menni!
Nem lehet így veled barátságban élni!
Látom hogy a készpénzt mindjárt el kell tenni.

2. (teljes tüzzel)

Tatár szokott mindig tetvet süvegelni!
Nem szoktam még eddig árnyékomtól félni!
De neked, barátom, nagy kár soká élni;
Mert nem tudsz magadra igazat beszélni.

1.

Igazat beszéllek, Pilátus bíró volt;
Mikor urunk Jézus a keresztfán megholt.
Mikor az ártatlant ölték meg – sötét volt.
A Szentírás mondja, hogy nagypénteken volt.

2.

Tán nagyobb hibás volt Judás, mint Kaifás, -
Az esik verembe ki másnak vermet ás.
Szentírást ne piszkálj, hanem dolgohoz láss!

1.

Ne szökdössél többet, mert itt nincsen árok,
Hazugságod miatt nagyobbak a károk.
Ma minden hazugságot az orrodra hányok,
Hidd meg, hogy dolgoznak a végire járok!

2.

Aki erszényt nem nyit ennyi tréfás szóra,
Inge terítessék még ma koporsóra.
Füle dugódjék bé a trombitaszóra

2. (a tojás, pénz elvétele után)

Ezen alkalommal, hogy ide betértünk
S ha alkalmatlan volt itteni beszédünk
Arról bocsánatot tisztelettel kérünk
Hálásan köszönjük, mit kezünkbe érzünk.
Elmondám

„E veszekedő versben néhol a 4. sor hiányzik, így van az, ahonnan lemásoltam is. Az utolsó versszakasz kiolvashatatlan volt, a ki előadta ezt, attól megkérdezve tettem az újraírást.

Sokszor még azt is meg tették a még naiv gyermekek, hogy két veszekedő verset összeöntöttek, ebből kiigazodni már teljességgel nem lehetett.”

(Kobátfalva, 1913. In: Boros György: *Húsvéti és lakodalmi szokások*. Néprajzi Múzeum Ethnológiai Adattára, Budapest. Jelzete: EA 3570. 1–7. lap)

IX.

1. Áldja meg az Isten e háznak gazdáját,
Ragyogó faklyákkal rakja meg udvarát,
Piros hajnal után hozza fel csillagát,
Hadd ő is láthassa mennyei Krisztusát.
3. Örvendjen ez világ, légyen csendességbe,
Mert ma része vagyon a szép békességben.
Mert született Jézus Krisztus Betlehemben,
Részeltetett minket kegyelmes örömben.
5. Mit lármázs te nekem, ó, te rongyos üveg,
Te rossz cserépdarab, összeromlott üveg,
Mert te nem vagy egyéb, kongó bükkfa üreg,
Trottyos a nadrágod, a fejed is üres.
7. Bezzeg ez ugyan szép, öregnek szid vala,
Ejnye számár fattya, mert igen megcsala.

Nézzétek most is lopott holmi vagyon nálla,
De hogy meg ne kössék, hátra felé álla.

9. Hiszem, hogy nem marad, mert most sincs szakállam,
Ha vak vagy is, nézd meg, hogy kopac az állam.
Mert ha neked vetem óriási vállam,
Kevés becsületed marad neked nállam.
11. Hej, kicsi könyv volna, amelyből te is tudsz,
Mikor dologra kell menni, mindég másfelé futsz.
De sokszor még a bivalbőr korbács alá is jutsz,
Akkor táncolsz te is, mint egy trottyos kuruc.
13. Jó lesz, biz az, fiam, üss hát nagyapádhoz,
Mert lábadnál fogva váglak ama fához,
Hogy majd haza apád átolvetőbe hoz.
15. Biz a te kalapod se tolja az eget,
A te üres fejed se töri be a felleget,
Ha talán töllem te nem kaptál eleget,
Mehúzlak, megvonlak a sárba tégedet.
17. Többet egyet se szólj, mert mindjárt pórul jársz,
Talán töllem egy pár nyakonütést is vársz,
Mert ha megharagszom, velem többet nem jársz,
Menj el, te gazember, többet ma nem kántálsz.
19. Béküljünk meg immár, ó, ne veszekedjünk,
Gyalázatot többé fejünkre ne vegyünk.
Hogy az Úr Istennek hű népei legyünk,
Hálaadással mi is könyörögjünk.
21. Nem bánom, hát legyen, lelkem sugja belől,
Hogy Isten e házat vegye jobbkez felől.
Őrizze jóvoltát minden veszélyektől,
Hogy el ne távozzék az igazság mellől.

Isten az áldását e házra terjessze,
Bútól és bánattól lakóját őrizze.
Húsvét ünnepére többször is ébressze,
Mind fejenként végre mennybe költöztesse.

(Nyáradandrásfalva, é.n [1891–1906 között]. Mátyás Samu gyűjtése. Kézirat, az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára, Kolozsvár, Kanyaró-hagyaték, rendezetlen anyag. Ideiglenes helye: 40. csomag)

X.

Állj elő, te román, a borzos kucsmáddal,
Ma is összevesztél, láttam, az apáddal,
Nagyon káromkodtál a zabolás száddal,
Láttam, mint ugráltál lepcsés bocskoroddal.

Mi bajod van velem, ha én román vagyok,
Van nekem sok marhám, kicsinyek és nagyok.
A jó cserge alatt soha meg nem fagyok,
Mért támadsz meg engem, holott rá semmi ok.

Vagyon neked marhád tán a gallérodban,
Látom, hogy sorjában másznak a hajadban.
Dicsekszel, nem fázol nagy cserge dunyhába,
Még ebadta lopott paducos bundába.

Nem vagyok én tetves, te részeges tupa,
Most is csak azt nézed, hogy hol van a kupa.
Látom, sok italtól az orrod is tupa,
Te ilyen-amolyan görcsös hepe-hupa.

Hát te ocsmány alak, még engemet gyalázzsz,
Hogyha megragadlak, emberedre találsz.
Menj félre előlem, nekem mit parancsolsz,
Anyád is csak rongyos, tekergő halászné.

Hallgass te pizok, mert nem félek tőled,
Ne gondold, mert még nem szaladok előled.
Szégyen, milyen rút hírt hallottam felőled,
Vigyázz, mert ha lehet, bagoly lesz belőled.

Egyszer egy nagy csodát mondott volt nagyapád,
Az az elmét te is ökemétől lopád.
Egyik szomszéd lúdját tegnap is ellopád,
De azért meglakolsz, ha megtudja anyád.

Megvágom, no, hidd el, orbáncos orrodát

Láttam, mint ágáltál a csonka pipáddal.

(Hely nélkül, évszám nélkül. In: Kanyaró Ferenc: [Karácsonyi, újévi, húsvéti, pünkösd-i köszöntők] Kézirat. Akadémiai Könyvtár, Kolozsvár. Jelzete: Ms U. 2280. 8. lap)

XI.

Karácsoni veszekedő vers

Első fiú

Állj elő, te Rómán
A borzos kucsmáddal,
Ma is összevesztél,
Láttam, az apáddal.
Nagyon káromkodtál
A zabolás száddal,
Láttam, mint ugráltál
Lepceses bocskoroddal.

Második fiú

Mi bajod van vellem
Ha én román vagyok,
Van nekem sok marhám,
Kicsinyek és nagyok.
A jó cserge alatt
Soha meg nem fagyok,
Mért támadsz meg engem,
Holott nincs semmi ok.

Első fiú

Vagyon neked marhád
Tán a gallérodban,
Láttam, hogy sorjában
Máskálnak hajadban.
Dicsekszel: nem fázol
A cserge dunyhában
Még ebadta lopott
Paducsos (tetves) bundában.

Második fiú

Hallgass el te pizok,
Mert nem félek tőled.

Ne gondold, mert még
Nem szaladok tölled.
Szégyen, mily rút híred:
Hallottam felőled.
Vigyázz, mert ha lehet,
Bagoly lesz belőled.
Első fiú

(Torockó, 1895. január. Gál Miklós IV. oszt. t. gyűjtése, Kézirat, 16–17. lap az Erdélyi Unitárius Egyház Gyűjtőlevéltára, Kolozsvár, Kanyaró-hagyaték, rendezetlen anyag. Ideiglenes helye: 18. csomag.)

Szószék – Úrasztala – Szertartások

SZÁSZ FERENC

CSAK NEHOGY ÜRÜGY LEGYEN...

„Mert ti, testvéreim, szabadságra vagytok elhíva; csak a szabadság nehoGY ürüGY legyen a testnek, hanem szeretetben szolgáljatok egymásnak. Mert az egész törvény ebben az egy igében teljeseDik be: „Szeresd felebarátodat, mint magadat.” Ha pedig egymást marjátok és faljátok, vigyázzatok: el ne emésszétek egymást!” (Gal 5,13–15)

Számomra az 1848/49-es forradalom és szabadságharc lassan olyan lesz, mint gyermekkorom kétrészes amerikai filmjei: egy történelmi emlékképsor, forradalom és szabadságharc, a maga hőseivel, akik végül a diadalmas kezdet után elbuknak. Kiszédelegve a vetítőtérből egy-egy kép még tovább él bennem egy darabig, azután a józan valóság visszatérít a mindennapi gondokhoz és teendőkhöz, s marad a katartikus élmény és valamilyen keserű utánérzés is, hogy csak szemlélő és nem résztvevő lehettem.

A szabadságról máskülönben is megtanultam az utóbbi időkben sokkal szkeptikusabban vélekedni, mint „lázás” ifjúkoromban.

Mikor e beszédre készültem, előttem volt Horváth Andor egyetemi tanár, esszéíró és irodalomtörténész egy rövid jegyzete, amely ezt az érzést tovább erősítette bennem. Horváth Andor Széchenyi István naplójából idéz, sokatmondóan és még többet sejtetően. Három évvel a forradalom kitörése előtt, 1845 novemberében Széchenyi a későbbi kegyetlenségéről hírhedt, de államférfinak „nem akar ki” Metternich szavait jegyzi be naplójába: „Három stációja van a forradalomnak. Elsőt könnyű gyógyítani, a harmadikat még nem lehet. Magyarországra nézve a másodikban vagyunk”.

A következő bejegyzés 1848. március 13-án így hangzik: „Bécsben megkezdődött – s nem lehet kiszámítani, most mi történik.” Másnap: „Metternich hercegnek le kellett mondania. Diákok tartják birtokukban a várost.”

Március 15-én, amikor a forradalmi lelkesedés Budapesten tetőzik, amikor a márciusi ifjak örökre beírják nevüket a magyar történelem lapjaira, Széchenyi ezt